

УДК 378.011.3-051:373.2]:005.336.5

DOI: <https://doi.org/10.33989/2226-4051.2024.29.306131>

Василь Фазан, м. Полтава

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9823-3704>

Наталія Манжелій, м. Полтава

ORCID: <http://orcid.org/0000-0003-1030-764X>

Тетяна Фазан, м. Полтава

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9132-9394>

ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ДО ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ ТА САМОВДОСКОНАЛЕННЯ: АКМЕОЛОГІЧНИЙ ПІДХІД

Оглядова стаття присвячена одній з актуальних тем сучасності – формуванню готовності майбутніх фахівців дошкільної освіти до професійного розвитку та самовдосконалення на засадах акмеологічного підходу. Здійснено аналітичний огляд і аналіз психолого-педагогічних досліджень з означеної проблеми. Теоретично обґрунтовано роль акмеологічного підходу в процесі формування готовності майбутніх фахівців дошкільної освіти до професійного розвитку та самовдосконалення. Представлено основні завдання досліджуваного процесу, визначено відповідні методи, форми і засоби.

Ключові слова: майбутні фахівці дошкільної освіти; професійна підготовка; готовність; професійний розвиток; самовдосконалення; самореалізація; акмеологічний підхід.

Постановка проблеми. Державна політика сьогодення висуває до підготовки майбутніх фахівців нові вимоги, що тісно пов'язані з кардинальними змінами в освітній галузі, зокрема й у системі дошкільної освіти. Професійна підготовка та постійне самовдосконалення педагога життєво важливі для розвитку нинішнього суспільства і вимагають від сучасних фахівців дошкільної освіти оновлених знань, умінь і навичок. Для особистісного та професійного розвитку майбутнього вихователя особливого значення набуває сформованість його готовності до неперервного професійного розвитку та самовдосконалення.

У сучасному науково-освітньому просторі необхідність застосування акмеологічного підходу в професійній підготовці студентів спеціальності 012 Дошкільна освіта зумовлена потребою суспільства у професіоналах, які мають високий рівень розвитку компетентностей відповідно до професійного стандарту «Вихователь закладу дошкільної освіти». Саме тому вимагає детальної теоретичної розробки та вдосконалення питання формування готовності майбутніх фахівців дошкільної освіти до професійного розвитку та самовдосконалення на засадах акмеологічного підходу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження акмеології як фундаментальної науки представлено в наукових набутках О. Антонової, В. Вакуленко, В. Гладкової, А. Деркач, Л. Іщенко, С. Калаур, Н. Кузьміна, А. Маркова С. Пальчевського, Х. Шапаренко та ін. (детальний аналіз досліджень див. у монографії В. Антонова (2018)). Теоретичні аспекти використання акмеологічного підходу в педагогічній освіті висвітлено в дослідженнях О. Дубасенюк (2015), М. Євтуха (2020), І. Зязюна (2001), Л. Рибалки (2008), Т. Скорик (2020) та ін. Проблему професійного розвитку і самопроектування вивчала О. Остапчук (2007), у контексті духовного та морального становлення майбутнього педагога – Т. Фазан (Fazan, 2022). Тематику професійної самореалізації майбутнього фахівця дошкільної освіти розкрито у працях Л. Зданевич (2023), Л. Пісоцької (2023), Н. Фроленкової (2023), М. Ярославцевої (2007), зокрема й на засадах акмеологічного підходу (Л. Романишина, Л. Зданевич, Н. Миськова, 2023). Методи та форми підготовки майбутніх вихователів до професійної самореалізації запропонували М. Ярославцева та С. Пехарєва (2019).

Аналіз педагогічної та науково-методичної літератури свідчить про те, що проблема формування готовності майбутніх фахівців дошкільної освіти до професійного розвитку та самовдосконалення на засадах акмеологічного підходу потребує більш детального розгляду, що й зумовило вибір теми статті.

Мета статті – розкрити роль акмеологічного підходу в процесі формування готовності майбутніх фахівців дошкільної освіти до професійного розвитку та самовдосконалення.

Методи дослідження. У дослідженні використовувалися загальнонаукові методи (аналіз, синтез, зіставлення, узагальнення, систематизація) під час опрацювання наукової літератури з означеної проблеми; контент-аналіз нормативно-правової бази (професійного стандарту «Вихователь ЗДО») з метою характеристики ключових компетентностей вихователя дітей дошкільного віку; узагальнення опрацьованих матеріалів задля формулювання висновків.

Виклад основного матеріалу. У професійному стандарті «Вихователь закладу дошкільної освіти» чітко визначено загальні та професійні компетентності, якими повинен володіти кожен фахівець закладу дошкільної освіти. Так, до переліку загальних компетентностей належать громадянська, соціальна, культурна, лідерська, підприємницька, етична компетентності; до професійних компетентностей – прогностична, організаційна, оцінювально-аналітична, предметно-методична, здоров'язберезувальна, проєктувальна, психоемоційна, педагогічне партнерство, морально-етична, здатність до навчання впродовж життя та інформаційно-комунікаційна компетентності. Усі перераховані вище професійні компетентності входять до чотирьох трудових функцій: організація, забезпечення та реалізація освітнього процесу; участь у створенні, підтримці та розвитку здорового, безпечного, розвивального, інклюзивного освітнього середовища; партнерська взаємодія з учасниками освітнього процесу; професійний розвиток і самовдосконалення. Отже, сформувані в майбутнього вихователя здатність до постійного професійного розвитку та самовдосконалення є одним із головних завдань його професійної підготовки.

Оскільки предметом нашого дослідження є проблема формування готовності майбутнього фахівця дошкільної освіти до професійного розвитку та самовдосконалення на засадах акмеологічного підходу, то вважаємо за необхідне зупинитися на визначенні ключових понять дослідження більш детально. Ґрунтуючись на дослідженнях Л. Іщенко (2022), Л. Рибалко (2008) та Л. Романишиної, Л. Зданевич, Н. Миськової (2023), ми розглядаємо готовність до професійного розвитку та самовдосконалення як інтегративну властивість вихователя дітей

дошкільного віку, яка характеризує його здатність до самостійної майбутньої діяльності та прагнення розкривати, реалізовувати й розвивати власний потенціал. Така готовність формується у процесі професійної підготовки студента в закладі вищої освіти, на етапі входження фахівця у професію і подальшої самореалізації в ній.

Підґрунтям формування готовності майбутнього фахівця дошкільної освіти до професійного розвитку та самовдосконалення є використання акмеологічного підходу в професійній підготовці студентів спеціальності 012 Дошкільна освіта.

Акмеологія (у перекладі з давньогрецького – «квітуча сила», «вершина») – це наука про досягнення особистістю найвищого ступеня в життєдіяльності, саморозвитку та самореалізації власного творчого потенціалу. Проаналізувавши вітчизняну психолого-педагогічну науку, можна стверджувати, що акмеологію визначають як галузь переважно психологічної науки, яка виникла на перехресті природничих, суспільних і гуманітарних дисциплін та вивчає феноменологію, закономірності й механізми розвитку особистості людини на етапі зрілості, зокрема досягнення нею високого рівня в цьому розвитку (Дубасенюк, 2015).

Суть акмеологічного підходу в професійній підготовці майбутніх вихователів до професійного розвитку та самовдосконалення полягає у вивченні особистості як цілісного феномена в єдності її показників: єдність інтелектуального та емоційного розвитку; спрямованість на розвиток і самоосвіту; мотиваційні чинники досягнення високих результатів професійної діяльності тощо (Євтух, Скорик, 2020).

Акмеологічний підхід спрямовує особистість на постійний саморозвиток, самоорганізацію та самореалізацію, що відповідає сучасним вимогам досягнення високих результатів у майбутній професійній діяльності. Як зазначає О. Чорна (2013), «...акмеологічний підхід орієнтований на цілісний і стійкий розвиток освітніх систем і суб'єктів освітнього процесу. Педагог і вихованець, перебуваючи у творчій взаємодії і співробітництві, забезпечують успіх один одного в їх самореалізації» (с. 338).

Акмеологічна спрямованість майбутнього дошкільного педагога на постійний професійний розвиток і самовдосконалення визначає високу продуктивність та емоційну комфортність, є джерелом його успішності в професійній діяльності. Сучасні науковці Л. Романишина, Л. Зданевич, Н. Миськова (2023) стверджують, що «впровадження акмеологічного підходу в освітній процес закладів вищої освіти дасть змогу майбутнім вихователям ЗДО досягнути як особистісного, так і професійного зростання, уможливить ефективну професійну самореалізацію» (с. 42).

Професійний розвиток і самовдосконалення студентів спеціальності 012 Дошкільна освіта на засадах акмеологічного підходу є надзвичайно важливою складовою їх становлення як професіоналів, які будуть здатні досягати власної мети, розвивати особистісні та професійні якості, використовувати різноманітні креативні й інноваційні методики в роботі з дітьми дошкільного віку. Безперервність процесу професійного самовдосконалення формує здатність майбутнього вихователя дітей дошкільного віку визначати перспективи свого професійного зростання й самореалізації та відчувати в цьому постійну потребу, незалежно від ступеня вдосконалення системи педагогічної діяльності (Зданевич, Пісоцька, Фроленкова, 2023, с. 217).

Відомий учений І. Зязюн (2001) у своїх працях акцентує на значенні для особистості освіти впродовж життя. Із його слів динамізм сучасної цивілізації, підвищення ролі особистості в суспільстві та виробництві, постійне зростання її потреб, гуманізація та демократизація суспільних відносин, інтелектуалізація праці, швидка та непередбачувана зміна техніки і технологій – усе це зумовлює необхідність зміни формули «освіта на все життя» на формулу «освіта впродовж усього життя» (с. 15).

На думку М. Євтуха та Т. Скорик (2020) «професійна успішність педагога є особистісно якісною характеристикою діяльності, яка визначається як професійними, так і особистісними показниками, гуманістичними та діловими якостями, що забезпечують ефективність педагогічної діяльності, є джерелом постійного саморозвитку і самовдосконалення. Професійна успішність педагога відображає його високу професійну

кваліфікацію і компетентність, здатність до використання інноваційних алгоритмів вирішення професійних завдань, характеризується високою продуктивністю» (с. 9).

Згідно із твердженням О. Остапчук (2007) «професійний саморозвиток – це свідома діяльність людини, спрямована на повну самореалізацію себе як особистості в тій соціальній сфері, яку визначає її майбутня професія; розвиток у себе особистісних, професійно важливих якостей, загальних (інтелект) і спеціальних (професійних) творчих здібностей» (с. 14). Автор наголошує на тому, що «гуманізація професійної підготовки вихователя повинна передбачати і створювати умови, за яких майбутній педагог матиме можливість будувати власний образ професійного «Я» і, аналізуючи суперечність між «Я-реальним» та «Я-професійним», програмувати й здійснювати професійний саморозвиток» (с. 14).

Професійне самовдосконалення вихователя охоплює всі сфери особистості (інтелектуальну, емоційну, вольову). Так, процес самовдосконалення піднімає особистість на новий, вищий рівень функціонування, тобто інтенсифікує процеси «самості»: самопізнання, творче самовизначення, самоорганізацію, творчу самореалізацію педагогів.

Професійний розвиток і самовдосконалення будуть успішними тоді, коли засвоєння матеріалу студентами відбуватиметься у процесі активних форм і методів навчання: майстер-класів, вебінарів, тренінгів індивідуальних і групових, круглих столів, ділових і рольових ігор, вирішення проблемних ситуацій і завдань креативного типу, роботи в малих групах та ін. Відбір означених форм і методів зумовлений спрямованістю змісту освіти не лише на міцне засвоєння знань, умінь і навичок, але й на розвиток готовності до професійної самореалізації (Ярославцева, Пехарева, 2019, с. 178).

Головними засобами самовдосконалення є різноманітні форми творчої самоактивності дошкільного педагога, що тісно переплітаються і взаємодіють у його цілісному рухові до вершин особистісного і професійного розвитку. Серед провідних форм самовдосконалення можна виділити професійне самовиховання, самоосвіту й самоактуалізацію, кожна з яких має свої специфічні

завдання й можливості для досягнення загальної мети професійного зростання вихователя.

Проаналізувавши наукові дослідження сучасних учених, можемо окреслити основні завдання процесу розвитку та самовдосконалення професійної діяльності майбутнього фахівця дошкільної освіти:

- збагачення професійних знань;
- формування професійних навичок, вербальних і невербальних комунікативних умінь, педагогічної техніки;
- удосконалення вмінь використання технічних засобів навчання;
- розвиток сучасного стилю педагогічного мислення (системності, гнучкості, почуття міри, економічності, конкретності, вибірковості);
- формування та вдосконалення рефлексивних навичок;
- виховання стійких моральних якостей особистості (гуманізму, доброти, щирості, виховного оптимізму, щедрості та ін.);
- розвиток мотивів творчої діяльності (любові й поваги до дітей, захоплення предметом, потреби в самореалізації тощо);
- розвиток і вдосконалення саморегуляції діяльності, культури емоцій і вольового вираження;
- розширення світогляду, загальнолюдських та професійних цінностей і переконань (Ярославцева, 2015, с. 13-19).

Представлені завдання професійного розвитку та самовдосконалення відповідають сучасним завданням науково-методичної роботи ЗДО стосовно кожного працівника.

Критерієм успішності у професійній діяльності кожного фахівця дошкільної освіти є кар'єрний розвиток, який включає високий рівень компетентності в обраній професії, прагнення до постійного професійного розвитку шляхом підвищення своєї кваліфікації та самовдосконалення.

Висновки. Отже, однією з головних умов професійної сформованості майбутнього фахівця дошкільної освіти є готовність до постійного професійного розвитку та самовдосконалення. Впровадження в процес підготовки студентів спеціальності 012 Дошкільна освіта акмеологічного підходу дає

змогу майбутнім вихователям ЗДО усвідомити необхідність набуття найвищого фахового рівня, досягнення як особистісного, так і професійного зростання, сприятиме стимулюванню творчого потенціалу, посиленню професійної мотивації, ефективній самореалізації та використанню власних ресурсів для досягнення успіху в подальшій професійній діяльності. Безперервність процесу професійного розвитку та самовдосконалення формує компетентного фахівця, який відповідає викликам сьогодення.

Перспективи подальших досліджень. На окрему увагу заслуговує обґрунтування інноваційних технологій професійного розвитку і самовдосконалення майбутніх вихователів ЗДО у процесі практичної підготовки в контексті акмеологічного підходу.

Список використаної літератури

- Антонов, В. М. (2018). *Інноваційна акмеологічна педагогіка*: монографія. Київ; Одеса: КУПРІЄНКО СВ.
- Дубасенюк, О. А. (2015). Акмеологічний підхід як стратегічний орієнтир особистісно-орієнтованої педагогічної освіти. *Проблеми освіти*, 84, 25-30. Взято з <http://eprints.zu.edu.ua/18163/1/%D0%B4%D1%83%D0%B1%D0%B0%D1%81%D0%B5%D0%BD%D1%8E%D0%BA.pdf>
- Євтух, М. Б., Скорик, Т. В. (2020). Акмеологічний підхід до становлення професійної успішності майбутнього вчителя. *Тенденції розвитку вищої освіти. Педагогічні науки*, 7 (163), 8-13.
- Зданевич, Л. В., Пісоцька, Л. С., Фроленкова, Н. О. (2023). Професійна самореалізація майбутнього фахівця з дошкільної освіти. *Інноваційна педагогіка. Дошкільна педагогіка*, 59, 216-219. DOI: <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/59.46>
- Зязюн, І. А. (2001). Неперервна освіта як основа соціального поступу. *Неперервна професійна освіта: теорія і практика*, 1, 15-23.
- Іщенко, Л. В. (2022). Формування готовності майбутніх вихователів до реалізації сучасних педагогічних технологій у закладах дошкільної освіти. *Věda a perspektivu*, 2(9), 152-164.
- Остапчук, О. Є. (2007). Професійний саморозвиток і самопроєктування в системі педагогічної освіти. *Шлях освіти*, 4, 13-18.
- Про затвердження професійного стандарту «Вихователь закладу дошкільної освіти».* (2021): наказ Міністерства економіки України від 19 жовтня 2021 р. №755-21. Взято з <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-profesijnogo-standartu-vihovatel-zakladu-doshkilnoyi-osviti>
- Рибалко, Л. С. (2008). *Акмеологічні засади професійно-педагогічної самореалізації майбутнього вчителя.* (Автореф. дис. д-ра пед. наук). Харків.
- Романишина, Л. М., Зданевич, Л. В., Миськова, Н. М. (2023). Готовність майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти до професійної самореалізації: акмеологічний підхід. *Молодь і ринок*, 5 (213), 39-43.
- Чорна, О. Г. (2013). Науково-методологічні підходи щодо професійної підготовки майбутніх вчителів з безпеки життєдіяльності. *Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету ім. Івана Огієнка. Педагогічна*, 19, 337-339.

- Ярославцева, М. І. (2015). *Формування професійної самореалізації майбутніх фахівців дошкільних навчальних закладів у процесі педагогічної практики*. (Автореф. дис. канд. пед. наук). Переяслав-Хмельницький.
- Ярославцева, М. І., Пехарева, С. В. (2019). Методи і форми підготовки майбутніх вихователів дітей дошкільного віку до професійної самореалізації. *Педагогічні науки*, 87, 176-182.
- Fazan, T. (2022). Modern spiritual and moral aspects of education in pedagogical institutions of higher education. *Педагогічні науки*, 79, 142-147. DOI: <https://doi.org/10.33989/2524-2474.2022.79.264673>

Vasyl Fazan, Nataliia Manzheliy, Tetiana Fazan

FORMATION OF READINESS OF FUTURE SPECIALISTS OF PRESCHOOL EDUCATION FOR PROFESSIONAL DEVELOPMENT AND SELF-IMPROVEMENT: ACMEOLOGICAL APPROACH

The article is devoted to one of the topical topics of our time – the formation of readiness of future specialists in preschool education for professional development and self-improvement in the context of the acmeological approach. An analytical review and analysis of psychological and pedagogical research on this problem is carried out. Emphasis is placed on the fact that the ability to continuous professional development and self-improvement is one of the main tasks in the professional training of students majoring in 012 Preschool Education. The methods, forms, and means of professional development and self-improvement of future educators are defined. The main functions performed by the process of development and self-improvement of the professional activity of the future specialist of preschool education are presented. A theoretical substantiation of the potential of the acmeological approach in the process of forming the readiness of future specialists in preschool education for professional development and self-improvement is carried out.

Keywords: *future specialists of preschool education; vocational training; readiness; professional development; self-improvement; self-realization; acmeological approach.*

References

- Antonov, V. M. (2018). *Innovatsiina akmeolohichna pedahohika [Innovative acmeological pedagogy]*: monohrafiia. Kyiv; Odesa: KUPRIIeNKO SV.
- Chorna, O. G. (2013). Naukovo-metodolohichni pidkhody shchodo profesiinoi pidhotovky maibutnix vchyteliv z bezpeky zhyttiediialnosti [Scientific and methodological approaches to the professional training of future teachers in life safety]. *Zbirnyk naukovykh prats Kam'ianets-Podilskoho natsionalnoho universytetu im. Ivana Ohienka. Pedahohichna [Collection of scientific papers of Kamianets-Podilskiy National University. Ivan Ohienko. Pedagogical]*, 19, 337-339 [in Ukrainian].
- Demianchuk, O. O. (2015). Akmeolohichniy pidkhid yak stratehichnyi oriientyr osobystisno-oriientovanoi pedahohichnoi osvity [Acmeological Approach as a Strategic Guideline of Personality-Oriented Pedagogical Education]. *Problemy osvity [Problems of Education]*, 84, 25-30. Retrieved from <http://eprints.zu.edu.ua/18163/1/%D0%B4%D1%83%D0%B1%D0%B0%D1%81%D0%B5%D0%BD%D1%8E%D0%BA.pdf> [in Ukrainian].
- Fazan, T. P. (2022). Modern spiritual and moral aspects of education in pedagogical institutions of higher education. *Педагогічні науки [Pedagogical sciences]*, 79, 142-147. DOI: <https://doi.org/10.33989/2524-2474.2022.79.264673> [in English].
- Ishchenko, L. V. (2022). Formation of readiness of future educators to implement modern pedagogical technologies in preschool education institutions [Formation of the

- readiness of future educators for the implementation of modern pedagogical technologies in preschool education institutions]. *Věda a perspektivy*, 2(9), 152-164.
- Ostapchuk, O. E. (2007). Profesiinyi samorozvytok i samoproektuvannia v systemi pedahohichnoi osvity [Professional self-development and self-design in the system of pedagogical education]. *Shliakh osvity [The Path of Education]*, 4, 13-18 [in Ukrainian].
- Pro zatverdzhennia profesiinoho standartu Vychovatel zakladu doshkilnoi osvity [On Approval of the Professional Standard of the Educator of the Preschool Education Institution]*. (2021): nakaz Ministerstva ekonomiky Ukrainy vid 19 zhovtnia 2021 r. №755-21. Retrieved from <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-profesijnogo-standartu-vihovatel-zakladu-doshkilnoyi-osviti> [in Ukrainian].
- Rybalko, L. S. (2008). *Akmeolohichni zasady profesiino-pedahohichnoi samorealizatsii maibutnoho vchytelia [Acmeological principles of professional and pedagogical self-realization of the future teacher]*. (Extended abstract of D diss). Kharkiv [in Ukrainian].
- Romanyshyna, L. M., Zdanevich, L. V., & Myskova, N. M. (2023). Hotovnist maibutnikh vykhovateliv zakladiv doshkilnoi osvity do profesiinoi samorealizatsii: akmeolohichni pidkhid [Readiness of future preschool educators for professional self-realization: an acmeological approach]. *Molod i rynok [Youth and Market]*, 5 (213), 39-43 [in Ukrainian].
- Yaroslavtseva, M. I. (2015). *Formuvannia profesiinoi samorealizatsii maibutnikh fakhivtsiv doshkilnykh navchalnykh zakladiv u protsesi pedahohichnoi praktyky [Formation of professional self-realization of future specialists of preschool educational institutions in the process of pedagogical practice]*. (Extended abstract of PhD diss.). Pereyaslav-Khmelnytsky [in Ukrainian].
- Yaroslavtseva, M. I., & Pekhareva, S. V. (2019). Metody i formy pidhotovky maibutnikh vykhovateliv ditei doshkilnoho viku do profesiinoi samorealizatsii [Methods and forms of training future educators of preschool children for professional self-realization]. *Pedahohichni nauky [Pedagogical Sciences]*, 87, 176-182 [in Ukrainian].
- Yevtukh, M. B., & Skoryk, T. V. (2020). Akmeolohichni pidkhid do stanovlennia profesiinoi uspishnosti maibutnoho vchytelia [Acmeological approach to the formation of professional success of a future teacher]. *Tendentsii rozvytku vyshchoi osvity. Pedahohichni nauky [Trends in the development of higher education. Pedagogical Sciences]*, 7 (163), 8-13 [in Ukrainian].
- Zdanevich, L. V., Pisotska, L. S., & Frolenkova, N. O. (2023). Profesiina samorealizatsiia maibutnoho fakhivtsia z doshkilnoi osvity [Professional self-realization of the future specialist in preschool education]. *Innovatsiina pedahohika. Doshkilna pedahohika [Innovative pedagogy. Preschool Pedagogy]*, 59, 216-219. DOI: <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/59.46> [in Ukrainian].
- Ziazium, I. A. (2001). Neperervna osvita yak osnova sotsialnoho postupu [Lifelong learning as the basis of social progress]. *Neperervna profesiina osvita: teoriia i praktyka [Continuing Professional Education: Theory and Practice]*, 1, 15-23 [in Ukrainian].

Одержано 05.04.2024 р.